

1917

Inledning

Den tredje krigsvåren 1917 blev turbulent och händelserik både internationellt och i Sverige. De viktigaste händelserna var februarirevolutionen i Ryssland och USA:s krigsinträdande, både grundläggande för krig och fred. Den senare påverkade krigsläget på ett avgörande sätt, även om avgörandet, freden, skulle dröja ytterligare ettochetthalt år. Ryska revolutionen aktiverade den internationella arbetarrörelsen med sitt krav på fred utan annexioner och kontributioner. Stockholm blev ett centrum för de socialistiska fredsanssträngningarna som började i april/maj. Majdemonstrationen i Stockholm under parollen "fred" blev nästan ett slags upptakt. Några för den så kallade Stockholmskonferensens viktiga personer, exempelvis holländaren Pieter J. Troelstra och belgaren Camille Huysmans, deltog i demonstrationståget. Också vänstern inom den internationella arbetarrörelsen, Zimmerwaldrörelsen, förlade sina aktiviteter till Stockholm och lyckades arrangera en konferens i september.

I Sverige fanns revolutionär situation, genom de hunderkravallerna mot dyrtiden, tilltagande antimilitaristisk agitation och tillspetsningen av rösträttskampen. En motreaktion var bildande av en beväpnad borgarkår i Stockholm. Talets titel i Stockholm var betecknade: "Vågen stiger". I Tidholm - talet är för övrigt ovanligt bitskt och stundtals ironiskt, åtminstone enligt tidningsreferatet - sade han att demonstrationsvågen "får ej avmattas". Men Branting agerade på olika sätt, både i Andra kammaren den 28 april och i ledare i *Social-Demokraten*, mot den befärade oron att majdemonstrationerna skulle utnyttjas "från oansvariga elements sida" (så i AK).

Sverige fick en ny regering, en mera moderat högerregering i februari. Inom det socialdemokratiska partiet kom det till ett avgörande i konflikten med ungdomsförbundet och vänsteroppositionen på partikongressen i februari. Konsekvensen blev en partisplittringen, precis som i Tyskland, genom bildandet av ett socialdemokratiskt vänsterparti i mitten av maj. Separata majdemonstrationer förekom.

Allt detta var ämnen i Brantings stora majtal, karakteriserade som "ett av Brantings viktigaste tal" och upptaget i antologin *Svenska tal från Torgny lagman till Ingmar Bergman*, redigerad av Kurt Johannesson, Olle Josephson och Erik Åsard (Stockholm 1992). Fredsfrågan inklusive krigsläget och ryska revolutionen som inledde talet dominerade. Därefter behandlades de inrikespolitiska frågorna - livsmedelsbristen och dyrtid, arbetslöshet, rösträtt och författningsreform. 8-timmarsdagen, det ursprungliga kravet, nämndes också men bara i tillbakablicken på majdemonstrationerna. I resolutionen hänvisas till att detta krav kommer att genomföras i det revolutionära Ryssland vilket "skall sporra oss att med förnyad kraft framföra denna djupt berättigade fordran".

Enligt Olle Josephson präglades talet av "sakligt utredande uppläggning", även om "meningsbyggnaden är lite omständlig på ett gammaldags, lätt akademiskt sätt". Det senare är för övrigt karakteristiskt för Brantings sätt att hålla tal. Talet var samtidigt en uppmaning att i den rådande situationen gå "lugnt och fredligt och värdigt" tillväga och var på sitt sätt också en upptakt till höstens valkampanj och ett val som istället för "en tillfällig stormlöpning" skulle resultera i "någonting varaktigt", en avgörande "bestående" förändring till arbetarklassens och folkets fördel.

1. Talet 1 maj

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, första talarstolen.
- Ämne: Vågen stiger.
- Källa: Social-Demokraten 1917-05-02, s. 1. – Även tryckt som broschyr: "Vågen stiger". En ögonblicksbild av världsläget av Hjalmar Branting. Stenografiskt referat av föredrag vid demonstrationen på Ladugårdsgärdet den 1 maj 1917. Stockholm 1917. Tryckt i Hjalmar Branting, Tal och skrifter, 4, s. 217-246, och i Kurt Johannesson, Olle Josephson, Erik Åsard, Svenska tal från Torgny lagman till Ingmar Bergman. Stockholm 1992. S. 199-213 [ungefär 1/3 av talet har utelämnats].

Partivänner! Medborgare!

Efter mörka förtvivlade tider kan man äntligen denna första maj 1917 se den första gryningen av en rättfärdig fred vid horisonten.

Visserligen kunde den objektiva granskning av ställningen, som försöktes av den lilla neutrala socialistiska konferensen i Haag sommaren 1916, konstatera, att "angreppet hade misslyckats", att den fruktansvärda imperialistiska anstormen från Centraleuropa var tillbakalagen i de stora avgörande striderna vid Marne och Verdun, och att samtidigt det ständiga tysta trycket från den makt, som behärskar haven, på längden måste göra sig gällande med krossande kraft. Men i alla fall, ännu stod då ställningen relativt osäker, och alltjämt fanns mitt uti demokratiernas förbund till försvar mot angrepp en mörk punkt, som stod i motsägelse till det program, varmed deras statsmän eljest förde sina folk till enig samverkan. Det var den *ryska absolutismen*, det ryska folkförtryckande tsardömet, vilket passade som knytnäven i ögat till detta förbund av fria folk, men som ändå fanns på den sidan och bragte förvirring i så många sinnen, förvirring i omdömena icke minst här uppe i Norden, där vi nära kände den isande andedräkten från tsarväldet i öster.

Men så brakade det hela samman en dag! Den *måste* komma, denna revolutionära resning, det väntade alla som något kände förhållandena i Ryssland. Men att den skulle komma redan under kriget, det vågade ingen utifrån med någon visshet

förutsäga. Den kunde heller icke komma då, förrän detta tsarvälde hade lyckats att fullständigt svetsa samman mot sig *hela* det ryska samhället, alla dess olika klasser, arbetare, bönder, små tjänstemän, mellanklasser av alla slag, de ledande industriella klasserna, den ledande intelligensen – allesammans sammanförda oberoende av sina skiftande politiska ideal, oberoende av om de räknades till en avancerad vänster eller till centern eller till och med till högern. Allesammans tvungos de ihop genom det rent ohållbara i det system, som hade sin spets i tsardömet: en rovgirig byråkrati, skild från själva samhället, en parasit på samhällskroppen i stället för en stomme i densamma, och ovanpå det hela ett föraktat och föraktligt hov, som icke kunde annat än uppväcka leda och äckel hos en och var, som något visste om denna spets på ett stort samhälles hela byggnad. När då till på köpet utöver allt annat som ständigt och dagligen vederfors dem, vilka ledo under allt detta missstyre och vanstyre, ytterligare kommo de sig hopande bevisen om att man var i färd på det hållet att *förråda landet* åt den fiende, mot vilken man officiellt sökte försvara detsamma och som redan hade trängt ganska långt in över gränserna – när ställningen blev sådan, ja, så var det ohållbart, då vågades försöket. Och när man då från regeringens sida provocerade, trotsande på att man skulle även denna gång, 1917 liksom 1905, kunna dränka i blod den ryska frihetsrörelsen, då misslyckades detta försök, då blev det i stället provokatörerna själva, som det gick ut över. Då blev detta oerhörda rike på några få dagar rensat från den gamla ordningens män. Då gjorde arbetarna och soldaterna i Petrograd sida vid sida den befriande gärningen, gävo stöten åt hela det murkna systemet, som brast under deras hammarslag – och på samma gång fanns duman, folkrepresentationen, låt vara på snävt kringskuren bas, duman, vars ledande män trädde samman och gävo det viktiga stödet åt den nya ordningen att kunna garantera alla samhällsklassers uppslutning omkring en provisorisk regering i stället för den som hade sjunkit i smuts och i blod.

När dessa ting inträffade, då hände något ute i världen, större än något annat, som har hänt ända sedan för snart 130 år sedan den första franska stora revolutionens åskor började rulla fram över Europa. Då gick ljuset upp omsider även i öster, och despotismens fastaste fäste, som hade kostat så många förtvylade, så många hjältemodiga ansträngningar, det sjönk, det föll samman och dess fall var stort.

Världen höll andan för att se skådespelet därborta. Med oro frågade man sig: Kan det vara möjligt, att det är annat och mera än en tillfällig krampryckning, och att det verkligen är sanning att denna mara, som ridit icke blott Ryssland utan Europa, nu har tagits ifrån oss? Ja, det spåddes mycket ont i de dagarna över den ryska revolutionen. Hela den skara människor, vilka begått den vanvettiga tankeorimligheten att vänta något gott för frihetens sak av preussiska bajonetters framryckning, hela den skaran kände sig plötsligt alldeles slungad ur sina gängor, den ville icke erkänna friheten, när den kom på den naturliga, på det riktiga sättet

genom det ryska folket självt! Den inbillade sig själv och andra, att hela det väldiga dramat därborta i öster egentligen bara var ett verk av engelska intriger, och snart skulle det visa sig, att det hela föll ihop som ett korthus och upplöstes i anarki. Och såsom ordern gavs ut från Berlinpressens censurmyndigheter, så lyssnade man villigt på kända håll också här i Stockholm och sökte här sprida densamma parollen.

Men det *var* annorlunda! Det var ett samhälle, som sprängde sina fjättrar, ett samhälle, som hade väntat, som hade tåligt sökt att göra det mesta möjliga utan att röra alltför hårdhänt alla förutvarande förhållanden, ett samhälle som förstod svårigheterna att mitt under ett krig göra en revolution, en fullständig statsvälvning – men på samma gång ett samhälle, som förstod, att när tärningen en gång var kastad, så gällde det att gå framåt och icke se sig tillbaka. Det var en ny demokrati, som tog sin plats i världen vid sidan av och i vissa stycken fördomsfritt framom de äldre demokratierna. Det var *världskrigets första frukt för framtiden*, som här trädde fram inför allas ögon. Ett så genomgående upplöst och förruttnat system som det ryska tsarväldets hade icke tålt påfrestningen från världskrigets alla ansträngningar, och dess fall varslade om att nu begynner i alla fall det gamla ordet att bliva sanning på en viktig huvudpunkt, att "*världshistorien är världsdomen.*"

Vad förnam man nu från det nya Ryssland? Man förnam, att genast som den nya ordningen en smula konsoliderats, så var man angelägen om att göra en revision av de förut tillkännagivna krigsmålen – eller fredsmålen, hur man vill kalla det – ren revision av programmet för jättekampen i den gamla, för död förklarade och dock alltjämt levande Internationalens anda. Man fordrade av dem, som inom regeringen helt företrädde revolutionens synpunkter, att det skulle bli en ny proklamation om vad det ryska folket ville, en som icke stannade vid de gamla formlerna om erövring av Konstantinopel och sådant, som lät dessa mål falla trots de nationalistiska drömmar, som därmed äro förbundna, och som i stället förde fram Internationalens lösen: en fred *utan annexioner*, en fred, byggd på erkännande av *varje nationalitets fulla rätt*, en fred, byggande också på det erkännandet, att de nationer, som *hittills* varit undertryckta, skola i möjligaste mån få sina medborgerliga och nationella rättigheter tillbaka, men att intet folk får tvingas emot sin vilja till att gå under ett främmande ok eller att stanna under ett ok, som det icke självt vill bära längre.

Dessa grundsatser var det, som talade ur manifestet från den nya ryska regeringen. Det togs där i och med detta ett väldigt steg fram mot den rättfärdiga, rättvisa och därför varaktiga, säkra och tryggade fred, som vi eftersträva, den enda fred, för vilken det är värt att bära några offer, en fred, som skall trygga framtiden, som skall förhindra för alltid upprepadet av det fruktansvärda skådespel vi nu snart sedan tre år tillbaka bevittna. (Bravorop).

Men den ryska revolutionen var icke blott för Ryssland självt det stora avgörande steget, som togs framåt. Det var en händelse av oerhörd, ännu i denna stund omätbar

betydelse för *hela världens* utveckling. Det kändes överallt som om det gick en stöt genom folken. Överallt blev det som ny luft, och nya förhoppningar tändes.

Det tappra tyska "oberoende socialdemokratiska partiet", som vägrat att tjänstgöra som kejsarens allra trognaste socialdemokrati, våra vänner därborta sände sin hälsning, broderligt lyckönskande genom Haase och Ledebour, till de ryska partivännerna. De förstodo betydelsen av vad som hade hänt, och de sågo däruti en ny borgen för att deras väg var den riktiga, att de måste med bestämdhet träffa ett val mellan att gå samman med sina kamrater inom Internationalen eller att gå samman fortfarande med de makter, vilka stå såsom hindren för att nå fram till en fred på rättfärdig grund, en fred som erkänner nationaliteternas rätt.

Den återverkan, som de ryska händelserna ha haft i Tyskland, låter sig ännu icke uppskattas, ty först måste de verka på hjärnorna, och det är många hinder, som måste genomträngas, konstgjorda hinder för kunskap om sanningen och verkligheten, som måste övervinnas, innan man där kan räkna på verkan av vad som hänt. Men att sanningen är på marsch är dock uppenbart, och vem vet, om icke trots de dämpande rösterna från den gamla partiledningen, som föreskrivit, att första maj i dag skall i Tyskland betraktas som en vanlig arbetsdag, vi kanske snart nog få veta att där ha arbetaremassorna känt, att denna första maj är ingen vanlig arbetsdag, den är *ingen vanlig dag* överhuvud – det är den första dag, under vilken ett fritt Rysslands arbetare kunna räcka handen till de arbetaremassor i Tyskland, som också vilja friheten och självständigheten och som också vilja fred och rättfärdighet på jorden. (Bravo).

Naturligtvis ha verkningarna också synts på andra sätt än blott bland arbetaremassorna i Tyskland. Det har kommit det ena anbudet från de styrande efter det andra, man ger efter det ena stycket efter det andra – under villkor notabene, att samma regering, som vid världskrigets början samlade en så oerhörd skuldbörda över sina huvuden genom alla sina åtgöranden då, får fortfarande själv bestämma takten för eftergifterna och själv sitta kvar i ledningen. Det skulle alltså ännu fortfarande vara den, som mäter ut åt det tyska folket stycke för stycke, hur mycket av demokratisk frigörelse, som man kan vilja vara med om och i nåder bevilja! Men *ansvaret* för krigsutbrottet, *ansvaret* för övervåldet mot Belgien, som sedan följde, *ansvaret* för hela krigföringsättet, *ansvaret* nu på senare tider för den vilda krigföringen emot de neutrala i strid mot all folkrätt och all civilisation – *ansvaret* för allt detta, *det köper man icke bort* i och med det, att man med demokratiska talesätt går folket till mötes ett stycke i nödens stund! Nej, folket är i rörelse – hur mycket, det skall framtiden visa. Här må icke profeteras, men det är att hoppas – och den förhoppningen ha vi rätt att uttala – att det tyska folkets breda massor skola veta att tillräckligt tydligt visa att de *icke* vidhålla solidariteten med de elementer, som fört det ut på erövrarstråt, fört det ut i det fruktansvärda elände, där det nu befinner sig. (Bravo).

I Tyskland skönjas ju redan tecken. I *Österrike* äro tecknen ännu mycket starkare. Där ser man den österrikiska socialdemokratin gå ej så litet till vänster om den tyska majoriteten. Där ser man redan sådant, som tyder på, att det håller på att pressas fram en brytning, som kan varsla om nya tider. Man tycker sig skönja hur det i detta land kan komma att växa fram en så stark fredsstämning, att de återhållande och dämpande stämmorna från Berlin snart icke kunna följas och lydast. Man får ju se, hur utvecklingen går i den vägen. Men folkets stämman ljuder där redan med mycken styrka, och i *Österrike* firas i denna stund första maj som arbetareklassens dag för freden med allmän arbetsvila, som en liten början till vad som komma skall.

I det andra landet i dubbelmonarkien, *Ungern*, jäser det också. Där är man också betänkt på att gå tillmötes en smula med en utsträckning av valrätten. Men kravet gäller den *allmänna* rösträtten, och kravet gäller, att Ungerns starke man, Tisza, icke skall få fortsätta att styra och förtrycka detta land. Kravet gäller en klar ändring av den kurs, som hittills har följts, och i det kravet lär det icke komma att ges någon prutmån. Att telegrafan nu vet att berätta, att den nye kejsaren sänt greve Tisza en nådig handskrivelse med försäkran om sitt orubbade och fullständiga förtroende, ack, det är så ofta, som sådana försäkringar föregå händelser, vilka sopa bort dem som vissna löv, när stormen ryter. (Bravorop).

Och borta i den fjärran västern, vad har där skett? Vi ha sett, hur *Förenta staterna* sökt framtvunga en humanisering av undervattenbåtskriget och till en tid lyckats därmed, men när sedan de löften som givits brötos sönder igen och när hänsynslösheten åter fick fullt triumfera, då ville den stora republiken i väster icke finna sig stillatigande i ett sådant förfaringsätt. Den nedlade sin allvarligaste protest och hotade att gå vidare, om man icke vek tillbaka. Och när man icke vek tillbaka, när rikskanslern, som enligt föregående uttalanden själv var mot detta skärpta u-båtskrig, ändå ansåg sig nu som alltid böra böja sig ödmjukt för vindarna, som blåste allra högst uppe i toppen på den stora tyska staten, och sålunda gick med på detta hänsynslösa sänkande av fartyg med människor ombord utan föregående varning, icke blott krigförande staters fartyg utan *framförallt* neutrala staters fartyg - vi svenskar ha ju själva att beklaga förlusten av talrika av våra svenska sjömän, som fallit offer för detta barbari - nåväl, när man såg detta i Amerika, vad sade man sig då? Jo, att här har den stora republiken i den nya världen en *plikt att handla* gentemot dem, som på detta sätt kasta alla civilisationens landvinningar överända, en plikt att handla efter just de grundsatser, som uttryckas i namnet på den förening, som heter *League to enforce peace*, "Ligan för att framtvunga fred". Till dett förbund äro ett flertal av Amerikas ledande statsmän anslutna. Dess program är att samla i en rättfärdig saks tjänst en så stor kraft av skilda nationer, som äro villiga att underkasta sina mellanhavanden medling och skiljedom, att denna kraft förmår att slå ned var och en makt i världen, som dristar sig att resa sig upp emot denna rättsordning, slå ned var

och en som skulle vilja, stödd på våldets makt, gå fram mot andra stater, vilka vädja till rätten.

Ja, i denna situation kom den amerikanska krigsförklaringen oundviklig som ödet, och då bekräftades därmed ytterligare, vad detta krig i själva verket är: icke blott en kamp mellan nationer med olika intressen, som kämpa om en plats i solen och sådant, nej, en kamp mellan olika *världsuppfattningar*, en kamp mellan *demokratin* å ena sidan och den ännu kvardröjande *absolutismen* och fåväldet å den andra sidan.

Den lilla översikt jag tillåtit mig här giva har – jag vågar hoppas därpå – visat vad som egentligen försiggår här i världen, och på samma gång se vi hur det ljusnar. De börja försvinna, dessa mörka fläckar, sådana som den ryska absolutismen var. Demokratins våg stiger, och demokratins beslutsamhet, att det skall blir *över hela världen* en demokratisk sakernas ordning, stiger också. Och i det arbetet är det lyckligtvis att räkna på medverkan icke blott av den väldiga militära maktutveckling, som sättes in till försvar för demokratin, utan också på medverkan, den enda riktigt slutligt avgörande medverkan, den som skall komma ifrån de *folk själva*, som ännu, lydande ”noggrann marsch”, gå fjättrade i absolutismens ledband.

Förändringarna som ha skett sedan förra 1 maj äro sålunda stora. Kriget har ingalunda under sin fortsättning varit utan inflytande på vad som passerat inom de skilda ländernas utveckling. Det har skett ovanliga ting, och större synas komma att förestå. Men det visar sig på samma gång också märkliga tecken på att även inom den *andliga* världen, även inom idéernas stridsfält ljusnar det, på samma gång som så sker i den politiska och sociala världen.

En av våra vänner i svensk litteratur, *Ludvig Nordström*, har nyss gjort en sammanställning av en mängd uttalanden av framstående författare och tänkare inom de yngre generationerna, ute i Västeuropa särskilt. Han har utvecklat hur man i dessa kretsar börjat se med en ny syn på hela världsutvecklingen, hur det är nya tankar, som tränga sig fram och som ge bättre och djupare innehåll åt själva tillvaron. Han pekar på hur det där kommer uttalanden sådana som dessa: ”Ett industrialistiskt system, baserat på att mänsklighetens övervägande massa skall sträva i utslitande arbete för veckolön, är lika oförenligt med förnuft och humanitet som en gång slaveriet var”.

För oss socialister är nu detta inte någon märkvärdig eller ny sats. Det är ju våra egna tankar, som gå igen, uttryckta nästan i samma form, som vi själva ha varit vana att uttrycka dem, men nu kommande från håll, där man icke officiellt tillhör det socialdemokratiska partiet. Löneslaveriets avskaffande t.ex. är ju en formel för socialismens högsta mål i avseende på de ekonomiska problemen. För att vara överens med dessa nya författare behöva vi blott ta fram våra gamla grundsatser.

Vår bortgångne store Jaurès har gång på gång varit inne på detta, hur målet för den socialistiska arbetarrörelsen är långt större, något långt mera än att blott skapa

drägligare förhållanden under bevarande av lönesystemet. Målet är att åstadkomma en samhällsordning, där *lönesystemet är avskaffat*, där arbetets avkastning tillkommer helheten, men andelarna i denna totalavkastning sedan kunna komma alla till godo i en långt bättre form än genom den med nödvändighet otillfredsställande och oriktiga fördelning, som själva lönesystemet i sig innebär.

Ja, må den fackliga rörelsens män även i vårt land, mitt under det att de göra sin dagliga gärning, likväl aldrig glömma kontakten med det faktum att *socialismen syftar högre och längre bort* än blott till att vinna höjningar i lönerna och en smula förkortad arbetstid! Må de aldrig förgäta att vi vilja en helt och hållet ny samhällsdaning, på samma gång som vi ha klart för oss, att detta icke kan vara en dags verk och icke frukten av en plötslig omvälvning, men att vi skola sträva framåt, betraktande de dagliga förbättringarna som endast steg på vägen fram mot detta höga mål. En sådan anda är det enda, som kan ge oss verklig lyftning i våra strävanden och låta oss bevara den idealitet i hela vår rörelse, som måste finnas i densamma, om den icke skall sjunka ned till enbart en krass intresserörelse ifrån arbetarnas sida, ungefär jämförd med krassa intresserörelser från vissa arbetsgivaregrupperns sida. (Bravo).

Ja, det fanns också andra uttalanden citerade, alldeles klingande som det brukar göra hos oss socialister, om den ekonomiska jämlikhetens tid, som börjar bryta in, sedan den politiska jämlikheten väl är vunnen, om att man måste komma fram till ett system med rimliga priser, lagom höga priser på allting, både på arbete och varor – det är vår tanke på *minimilöner*, som där upprepas – vidare om hur trusterna skola ställas under statskontroll och med staten som delägare så att de kunna tjäna det helas bästa och inte som exempelvis vår bekanta sockertrust här hemma tjäna en handfull ägare av de urvattnade aktierna, till vilka vi alla få betala orimligt mycket. Ja, alla dessa tankar känna vi igen. Man formligen tycker sig se hur den socialistiska tanken tränger in bland den vakna intelligensen även bland de borgerliga lägren där borta i dessa länder, England och Frankrike och Amerika, som här är fråga om. – För all del, tro icke att jag talar om Sverge! Här ha vi andra ideal för vår ungdom. Den är borta på Skansen nu och tänker på vad som där förkunnas i *motsättning* mot här ute under de röda fanorna! (Bravo).

Han anför vidare den engelske författaren Wells, socialist, som han kallas ofta och med visst fog, men som ändå mer representerar en egen personlig individuell uppfattning än något visst socialistiskt system. Han har slagit an religiösa toner. Han talar om att det var en katastrof för kristendomen, när den med medeltidskyrkan släppte sin höga uppgift att verkligen inverka på massorna och inskränkte sig till att blott bli och blott vilja bli en religion för den enskilde individen. "Min egen personliga frälsning", det ansågs ju, när lutherdomen kom, som ett så oerhört framsteg, därför att just det individuella fördes i förgrunden. Nu är Wells benägen att se den saken ur helt motsatt synvinkel och säga: Det där har rivit sönder banden, som

bundo samman kristendomen med möjligheterna att påverka samhällena i deras helhet! Kyrkorna ha ingen möjlighet nu att säga till om något ifråga om själva världens utseende.

Se bara, om man nu, som under denna ohyggliga kristid gång på gång har skett, frågat den stora katolska kyrkans överhuvud, påven i Rom, om vad han säger om ett och annat som passerar i världen, som går ut t.ex. över hans egna trogna hjordar i Belgien, så har han dragit sig besvärad undan från att ge något svar på den frågan, ty han vill icke heller störa sig med sina trogna hjordar i Tyskland! Men på det viset blir icke längre kyrkans ställning den höge, rättfärdige domarens över det hela, som den enligt det ursprungliga kristna idealet förvisso borde ha varit. Vi äro borta, långt borta från de tider, då religionens män exempelvis under gamla testamentets dagar höllo strafftal, som ljungade över sin tids myndiga, och vädjade till folket att se till all orättfärdighet, som bedrevs upp på samhällshöjderna. Nu har prästerskapet fått andra uppgifter. Vi behöva ju icke gå utom våra egna gränser för att veta, att de reda sina bon i skuggan av makten och att de alltid äro de främsta till att vara med, där det gäller att predika för folket underkastelse under all bestående orätt och att lägga till på samma gång, att allt är utmärkt väl beställt i denna den bästa av världar. Vi minnas sedan 1914 och tidigare alla de politiska predikningarna. Vi minnas högerns användande av hela den samhällsmakt, som sålunda prostituerades, *emot* kristendomens egen ursprungliga anda, till att vara ett värn för de rikes övervälde och för de rikes politiska inflytande.

När jag säger detta, vet jag fullväl, att det finnes hederliga och hedrande undantag även inom det svenska prästerskapets leder. Men tyvärr äro dessa undantag så få, att de blott bekräfta regeln, som är att vi ha dem *emot* oss, alla dessa den nuvarande religionens tjänare, vilka i stället, som Wells för sin del menar, borde förstå sin plikt att gå i spetsen för vad han kallar en verklig religiositet, d.v.s verklig *samhällssolidaritet* i världen.

Wells pekar också på hur de tyska prästerna i sin trånga syn betrakta gud ungefär som sin stamgudomlighet. Här i Sverge ha vi haft erfarenhet av det också. Det finns ingen kyrklig riktning bland alla dessa livaktiga kyrkliga rörelser, vilka det talas så mycket om i vårt land, som ett ögonblick tänker på att gå *emot* sitt eget lands nationalistiska utveckling och träda upp för det internationella broderskapet och för den rättfärdiga fredens sak. Man får gå till oss för att finna försvarare därför, man sannerligen man bör gå till Skansen, där visst en biskop predikar nu också. Ja, mycket sant, de ha nu en viss fredslängtan, nu går det för sig att tala för fred – sedan detta ivrigt önskas även av de imperialistiska makterna i söder. Men vi veta allesammans, var vi hade dem, när det gällde att här hemma hålla tillbaka våra aktivister. Hade vi då någon hjälp av prästerna? Nej, det hade vi aldrig. (Bravo).

Den nya ordningen, som skall grundas på allas delaktighet i nationens rikedom, är motsatsen till kapitalism och till jobberi. Vad angår nationellt och internationellt finns det bara två vägar att välja på. Antingen skall staten ställa sitt eget mål och säga, att den själv är sin egen fullkomning, att det icke finns någon rätt utanför denna stat, ingen plikt, ingen förbindelse till den övriga mänskligheten. Staten är sitt eget ändamål, den är det högsta, för den leva vi alla som äro i staten. Det är den lära, som predikats av Treitschke, som den filosofiska kvintessensen av Bismarcks järn- och blodspolitik. Det är den läran, som ligger som grundval för "1914 års idéer", om vilkas innebörd ordföranden vid denna talarestol Gottfrid Björklund nyss erinrade i sitt inledningsanförande. Det är den läran, som är vår unghögers katekes, den som driver oss fram till att dyrka och tillbedja denna stat som det högsta väsendet utan en tanke på att även staten, som blott består av oss själva, medborgare i densamma, i sin ordning har förpliktelser till den *högre* enhet, som är hela mänskligheten. Ävenså har den förpliktelser gentemot sina egna invånare, gentemot sitt eget folk, att vara ett redskap för dess lycka i stället för att uppträda som en Juggernautvagn, som går fram över sina medborgares – förlåt mig! – sina *undersåtars* liv. (Bravo).

Detta är den ena linjen.

Den andra linjen är den, som Wells har uttryckt så, att man skall fram till Civitas Dei, till guds stat. Det är det gamla talet om gudsriket som kommer igen, då mänskligheten enats i att tjäna både gud och människorna samtidigt, och detta anser han måste bli den nya religionen. Det skall, som det heter i Ludvig Nordströms rubrik, bli "nya himlar och en ny jord".

Jag tror nu icke, att vi precis äro färdiga att omedelbart följa med på vägen att kläda dessa våra tankar i en sådan religiös dräkt, ty med detta följer ofrånkomligt ett tillbakaflyttande av det klart dömande förnuftet till förmån för ett mera obestämt känslotänkande. Med detta följer ett visst erkännande åt mysticismen, som vi icke ha lust att utan vidare giva. Alltid smyger vidskepelsen i spåren efter sådana mystiska strömningar, som gå fram över tiderna, och den gammaldags övertron sticker så ofantligt lätt upp huvudet bakom den vackra masken av att fästa uppmärksamheten på och ge sitt tillbörliga erkännande åt dessa andra värden, som finnas i människan utöver det klara kritiska förståndet.

Men i alla fall, om vi således icke vilja gå med på att utan vidare ta den dräkten på, utan föredraga att hålla oss till våra gamla enkla socialistiska uttryckssätt om mänsklighetens broderskap, som för oss skall bli ersättningen för den gamla religiösa tron, vilken vi släppa som oförenlig med vårt kritiska förstånd – på samma gång vi göra detta, så se vi naturligtvis icke heller bort från att det behövs en *drivande kraft* till det nya, som man alltför lätt tappar bort på vägen, om man bara går ut och predikar den allmänna förbrödringen, nämligen den drivande kraft, som ligger i att det är *klassernas intressen* och *klassernas kamp*, ur vilken detta nya måste framgå. Det släppa

icke vi socialdemokrater. Arbetareklassen måste *själv* genom att bygga upp sin egen maktställning skapa den nya värld, i vilken broderskapets rike skall kunna fullkomnas. (Bravo).

Men med dessa reservationer, som alltså egentligen mera gälla formen och uttryckssättet än saken, måste vi dock säga oss – just från utgångspunkten av vår egen materialistiska historieuppfattning, som ju ser den andliga världen som en återspeglning av förändringarna inom förhållandena varunder vi leva, inom det ekonomiska livet och samhällslivet – när vi se alla dessa företeelser i den andliga världen, i tänkandets värld, när vi höra där dessa toner klinga, som vi så väl känna igen från den socialistiska åskådningen, måste vi säga oss: Vad är det annat som sker än att vi förnimma från dessa tänkare, som stå framom sin tid, en återspeglning icke blott av den värld som *är*, utan också av den värld som *kommer*! De förnimma tecknen av vad som är i vardande. De ge detta uttryck i dessa nya formler.

Men vi socialister kunna förvisso med stolthet peka på att de formlerna äro våra, de tankarna äro våra, vi ha kämpat för dem långt innan de började att få hemortsrätt och vinna erkännande i den borgerliga tankens värld. Vad som sker nu är blott det, att klarsynta borgerliga kretsar *också* börja komma till insikt om att den socialistiska vägen är den som mänskligheten måste gå, att det är dit som världen går, hur mycket man än söker att hindra detta eller söker att tränga oss ut på avvägar ifrån våra klart utstakade linjer. (Bravo).

Ja, medborgare, hur är det då i *vårt eget land*, när vi kasta en blick på återverkningarna här av det stora, som har hänt ute i världen?

Vi se ju, hur även här *vågen stiger*. Denna jättedemonstration, som ännu alltjämt pågår – fanornas rad är outtömlig därborta och nu äro vi redan vid det klockslag, då vi skulle börja ställa upp oss här för återmarschen – hela denna jättedemonstration som krönet på alla de andra demonstrationerna, som ha varit på den senaste tiden, är ju ett vittnesbörd om att även här randas nya tider. Vi stå redan mitt uppe i dem.

Vi började ju dessa andra demonstrationer som protester mot det hungerstyre vi ha haft. Ni minnas kanske förbittringen, nej, raseriet hos hela högerpressen, när vår partikongress i februari varnade för att fotsätta med detta hungerstyre – ”vilken upprörande beteckning, hur orättvist”, hette det då, ”emot dessa, som göra allt så klokt och vist för det svenska folket!” (Munterhet). Nej, låt oss falla ned i tillbedjan inför honom, som för att begagna herr Hasselrots ord nyss ”visste ändå, utan att fråga riksdagen, att vad *han* ville var det enda rätta”.

Ja, det var tonen då, och tack vare den konsert, som då uppstämdes av mycket missljudande stämmor av alla slag, så lyckades det ju också med stöd av hela högerpartiet, också av dem, som nu efteråt ångra vad de gjorde då – men då hjälpte till! – det lyckades att stötta under det system, under vilket vi nu lida, ett system, som har bragt oss i den ställning, där vi nu äro, uti en ställning så pass svår, att man

sannerligen knappast ser, hur vi skola komma undan mycket allvarsamma inskränkningar ytterligare på olika områden. Vi måste komma ihåg, att ännu alltjämt har det icke varit möjligt att åstadkomma, vad som man nu äntligen, sedan vi fingo en ny regering och herr Hammarskjöld blev "enslingen på Uppsala slott" (Muntherhet) - allvarligt börjat försöka, nämligen att nå drägliga avtal. Det är mig en glädje att intyga och bevittna, att man verkligen gör sitt bästa nu. Men det är också så dags det! Vi hade kunnat klara oss ganska väsentligt, om det hade fått göras upp så sent som i december; då hade vi haft mycket betydande förråd av vår egen inköpta spannmål över i vårt land, innan ännu det senaste pirateriet ute på haven började, då hade vi här haft möjligheter och tillgångar att få ytterligare av de råämnen, som vi ännu sakna, varpå bristen är sådan, att vi känna, att den ena industrin efter den andra med oro och bekymmer ser på redan en mycket nära framtid. Det är *arbetslösheten*, som gläntar på dörren, där den icke redan har trätt in. Och för det ha vi att tacka detta olycksaliga system "för sent", som hindrade en uppgörelse, som hade *kunnat* fås för nu fem månader sedan.

Javäl, nu gör man ju som sagt sitt bästa, men ännu i dag har det icke varit möjligt att kunna giva på denna punkt något tillfredsställande besked, som man så gärna hade önskat. Det tror jag förvisso kunde ha gått som en lugnande paroll ute bland alla första-maj-demonstranterna, om man kunnat säga dem, att nu ha vi dock gudskelov en liten ljusning att emotse genom att första delen av överenskommelsen är fullständigt klar. (En röst inpassar: Säg oss hur det är). Vi äro *ännu inte* klara. Jag hoppas, att vi skola bli det under den närmaste tiden.

Men, medborgare, jag kan icke här stanna längre vid dessa viktiga livsmedelsfrågor. Det är de, som helt naturligt ligga var och en personligen på ett alldeles särskilt sätt om hjärtat, men det vore dock att misskänna och i viss mån underkänna Sverges arbetare, om man trodde, att allt är uttömt och sagt i och med det, att dessa demonstrationer spontant gått fram över landet, dessa demonstrationer för ett bättre ordnande av livsmedelsförhållandena. Knappheten på våra nödvändigaste livsmedel är blott en sida av någonting ännu mera. Det är blott en sida av hela det olyckliga *system*, varunder det svenska folket allt för länge har lidit, hela det system, som gjort, att icke svenska folket kunnat få vara herre i sitt eget hus, icke kunnat självt bestämma.

Även när vårt folks vilja fast och beslutsamt och upprepade gånger uttryckt har kommit till synes, så har den viljan ändå kraftigt sopats bort av de makter, som samla sig och ha sin spets i *första kammarens majoritet*. Ständigt möter motståndet från denna klass, som har byggt upp åt sig en samhällsordning på det viset, att den har i sin hand att visserligen låta folkviljan till en viss grad komma fram i de allmänna valen till andra kammaren, men sedan stoppas det obevekligt inför den fyrtiogradiga skalans mur, och man ger icke mer än vad man själv finner för gott av tillmötesgående. Och

gud skall veta, att det har varit litet, ty man har ryckt på axlarna åt folkviljan, man har trott, att det svenska folket evigt skulle ge sig till tåls med en sådan sakernas ordning, evigt skulle stanna uti denna trampkvarn.

Tänk efter hur det går till. Vi ha i en fråga ryckt fram så långt, att vi ha majoritet i andra kammaren – men sedan kommer man inte längre. Första kammaren slår ihjäl förslaget. Det kommer tillbaka; samma historia. Det kommer tillbaka ännu en gång; samma historia. Så kan det fortsätta, som det har hänt förut med den kommunala rösträtten i dess gamla form, *genom årtionden*, utan att någon ändring sker!

Nu behöva vi icke för vår del i alla fall se med sådan misströstan på ställningen. Det är alldeles uppenbart och påtagligt, att den våg, som går fram över landet, har gjort en viss verkan redan, och det är klart, att ytterligare verkan är att motse, i samma mån som intrycket av dessa demonstrationer står kvar som en medveten och klar förnimmelse av att det svenska folket kräver med bestämdhet sin rätt. Jag har som alla veta för min del tillåtit mig i samförstånd med vår riksdagsgrupp att *interpellera regeringen* om vilken ställning den ämnar intaga till de händelser som upprulla sig inför våra ögon. Det framstår för oss som otänkbart, att i den tid världen nu genomlever Sverges arbetare komma att finna sig i att till en obestämd framtid uppskjuta utplånandet av de hatade orättvisorna i den nuvarande rösträttsordningen, som med sin fyrtiogradiga kommunala röstskala, med utestängande av massor av oförvitliga fattiga medborgare från valrätten och undanskjutande av halva nationen, kvinnorna, från all politisk valrätt, redan verkar som en murken kvarleva från en för alltid förgången tid.

Det är därför som man riktat den maningen både till landets regering och första kammarens majoritet, den allvarliga vädjan att klart och otvetydigt utfästa sig att medverka till *en demokratisk författningsrevision i enlighet med folkets i de blivande valen uttryckta vilja*. (Bravo). Det är på detta sätt givet uttryck åt den tanken, att allt som kan göras *nu* för att genast genomföra den demokratisering av vårt samhällsliv, som vi icke kunna undgå här i landet lika litet som i den övriga världen, allt detta bör regeringen sätta kraft in på att göra genast nu med detsamma. Vidare behöves det därutöver åtskilligt mera. Det behöves, att om sådant som icke nu i laga former kan genomföras omedelbart, därom skall det ges *utfästelse* så att man, *när valen ha talat*, också erkänner, att det svenska folkets röst har rätt att bli hörd utan vidare motstånd, utan vidare gagnlösa protester ifrån den första-kammar-majoritet som hittills slagit vakt omkring sina privilegier. (Bravo).

Det vore orätt, om vi icke fäste oss vid att, när denna sak framfördes till regeringen, den i vart fall *icke* gav det svar, som herr Hammarskjöld skulle ha givit – eller herr Trygger *måhända* – det omedelbara krassa, avvisande nej'et. Nej, man överväger om hur man skall lägga sitt svar. Vi vilja gärna giva vederbörande tid att överväga,

förutsatt att deras överväganden leda till ett gott resultat, till ett insiktsfullt beslut, som svarar emot den välvningarnas stora tid som vi genomleva.

Vi äro ingalunda blinda för vanskligheterna i den regerings ställning, som gick in i tanke att icke tills vidare lägga sig alls ombord med några stora politiska frågor och vilken så får se en sådan överregissör som den ryska revolutionen plötsligt rulla upp alla de stora demokratiska problemen inför deras förfärade ögon! Vi äro ingalunda blinda för svårigheterna. Men vi hoppas och begära, att de måtte överväga och fatta kloka beslut, sådana beslut att folket verkligen känner, att här har det skett en kursförändring, här har det *tagits ett steg av tillmötesgående* – likasåväl som jag tror att folket redan märker, att det *har* skett en ändring i systemet beträffande livsmedelsfrågorna genom den öppenhet, varmed man nu talar om dem, och genom de försök till kontakt, som man öppnar med arbetaremassorna själva – och liksom man vill att folket skall känna, att det sker försök till ändring i den politik, som av herr Hammarskjöld fullföljdes gentemot makterna i Väster.

Ja, det kan vara skäl att peka på åtskilligt utöver det faktum, att regeringen förstår, att denna sak icke är avfärdad med en enkel hänvisning till, att den icke är bildad för det uppdraget. Likaväl som detta måste man beakta tidens tecken till och med i Nya Dagligt Allehanda för i går. Professor Kjellén börjar där en artikelserie om "Nyorientering i Sverige". Det är visserligen att frågetecknen efter rubriken, men det frågetecknet skall snart arbetareklassen sörja för att det kommer bort. (Bravo). Man får där läsa av själve denne aktivismens överstepräst, själve denne huvudtalman för vad som kallats "1914 års idéer" att problemet blir för alla nu att "ge *demokratien* vad den tillhör och *staten* vad den tillhör". Har således *demokratien* fått anspråk nu, som måste tillmötesgå? Ja, det är glädjande att det äntligen till och med i professorshjärnor börjar dagas en liten smula om tidens rörelser. (Munterhet). Och vidare: "Detta (att samla nationen) är dock ett stort mål. Kunde det nås, då äro även stora offer på sin plats. Valutan är värd ett högt pris. Ur denna synpunkt rekommenderar det sig nu att underkasta de gamla politiska föreställningarna, som kanske stelnat till dogmer, en revision". Jaja, som en första början är det där inte så illa.

Det är klart, att sedan kommer professor Kjellén med allehanda satser om att det är bara den politiska friheten som de ha i Västeuropa, men den sociala friheten lär finnas i så oerhört stor grad i de stora staterna i Mellaneuropa. Nå, den saken tjänar det ingenting till att diskutera med honom. Han är på glid! Det är vackert så att börja med. (Munterhet). Vi ge honom och de andra en liten frist och önska dem bara att hastligt glida vidare. (Bravo).

Ja, vi knyta allt detta tillsammans med *valen*, som ni hörde, i min interpellation, just därför, att vad vi vilja, är icke blott att kanske i en tillfällig stormlöpning vinna någonting, som vi sedan inte kunna hålla. Vi vilja någonting *varaktigt*, vi vilja, att den

vinst som skall inkasseras som en frukt av denna vårstorm här i vårt land och i hela världen, skall bliva för vårt svenska folk fullkomligt bestående. Det får icke bakom det svenska demokratiska genombrottet endast vara en stämning, som är en reflex från världshändelserna runt omkring oss. Nej, framryckningen skall konfirmeras genom ett fast beslut av det stora tysta svenska folket ute i bygderna, det som går tåligt och stilla sin väg fram och icke säger så mycket, men som börjat tänka. *Det* skall vara med och säga sitt ord om att hädanefter skall det svenska folket ha sådana former för sin styrelse, att det självt kan bestämma över sina kommande öden. (Bra).

Därför är det, som det är så oerhört viktigt, att dessa första maj-demonstrationer, liksom de ha börjat överallt i den ordnade uppmarschens mest sansade och värdiga tecken, också fortsättas och avslutas på samma sätt. Därför var det så ofantligt betydelsefullt, att vi kunde skapa denna 1 maj till en hedersdag för den svenska arbetareklassen därigenom, att vi fingo slagen tillbaka den första stora, riktigt farliga provokationen, som kom i och med detta olycksaliga "borgargarde", som levde för en dag och hastigt avled. (Starka bravorop).

Naturligtvis har regeringen fått uppbära smälek ifrån dem som anse, att den kapitulerat på ett ömkligt sätt. Man skrev om "mesaktighet" i ett aktivistorgan, och ett annat talade dag efter dag om "kapitulationen". Men det är även där små tecken att iakttaga. I *Allehanda*, som först var förgrymmad på lördagen, och då kom med denna skymfliga glosa mot civilministern att han var en mes, i den tidningen lästes nu i går de där raderna av Kjellén, som jag läste upp. T.o.m. den tidningen är något på glid. Den har i själva verket bättre förstånd än att den skulle vidhålla en sådan omöjlig ståndpunkt som att förklara, att det där borgargardet var den allra mest geniala tanke som runnit upp i en polishjärna. (Munterhet). Nej, det finns här i staden bara *en* tidning, som är i stånd till att bära fram den koncentrerade och ständiga enfalden in i det sista. I *Aftonbladet* är det man fortsätter, sedan *Allehanda* märkt, att det inte går. Jag kan inte annat än lyckönska regeringen, ehuru vi ju icke alls äro solidariska med den, jag kan inte annat än lyckönska regeringen till att ha fått till sin bestämda och oförsonliga fiende en så äkta osvensk och så äkta enfaldig tidning som *Aftonbladet*.

Men just därför att det är av vikt, att vi knyta tillsammans våra demonstrationer med vad som kommer i valen som ett uttryck för det svenska folkets vilja, så långt som den genom dessa val överhuvud har möjlighet att göra sig gällande, därför är det av så stor vikt, att vi icke heller reagera på något olämpligt sätt mot de kvarstående, redan de ganska utmanande och meningslösa åtgärder, som ni känna till att man vidtagit inom den väpnade maktens område. Vår mening är alldeles icke att låta våra värsta fiender få den glädjen, att vi skulle gå i några fällor. Vår mening är, att vi skola avsluta denna demonstration utanför vårt Folkets Hus och på Bantorget därborta lika *lugnt* och *fredligt* och *värdigt*, som vi hela tiden ha fört

densamma. Det är av yttersta vikt, att så sker, och jag vet, att ifrån alla talarstolar komma maningar att riktas i den syftningen till demonstranterna att göra denna 1 maj 1917 till en ny hedersdag bland de svenska arbetarnas historiska minnen, en hedersdag, då det visade sig, att den borgerliga skräcken för den stora revolutionen, som vi skulle göra just i dag (Munterhet), den var lika enfaldig som tidigare.

De äldre ibland oss minnas kanhända, hur det var den 1 maj 1890, då vi första gången voro här ute på gärdet och demonstrerade den 1 maj för krav på 8 timmars dag och internationell solidaritet. Då trodde hela det borgerliga samhället också, att det var själva den sociala revolutionen som stod för dörren och oundgängligen skulle komma, staden skulle utlämnas till plundring och kravaller, och man var inte måttligt ängslig, när arbetareskarorna i tiotusental tågade ut. Ja, allt gick lugnt, och sedan efteråt kunde alla konstatera, att Stockholms - och f.ö. hela Sverges - arbetare hade visat den mognad och den behärskning, att de förstått att göra sin plikt efter sitt eget omdöme och alldeles icke följde några provokatoriska råd, vare sig från den ena eller andra sidan. Och så skall det förvisso bli även nu. På samma sätt som då var fallet, skall det inte bli någon användning för skjutvapen, även ifall de ha aldrig så modern konstruktion. (Bra). Vi ha bättre att göra än att låta dem komma till användning. Vi ha att *fortsätta*, enigt samlade på de vägar, som vi redan äro inne på, och ni ha ju redan hört, hur det gungar ibland motståndarna, hur de själva börja begripa, att det går inte längre att säga nej evigt. Det går inte att bygga dammar av is om vårarna, ehuru den här vintern sannerligen har varit mycket långvarig och isande kall, men även den skall dock ta ett slut.

Jag läste i Stockholms Dagblad i morse, att vi här på Ladugårdsgärdet ha ingen annan uppgift i motsats till herrarne på Skansen, än att "riva ned". Ja, det är en mycket dålig debut av den nye redaktören, som han i sin oskuld gör genom denna förklaring. Ty herre gud, vad den är gammal, den där satsen, att socialdemokratin vill bara riva ned. Redan så tidigt som i Strindbergs dikt "Esplanadsystemet", som skrevs 1882, nu för 35 år sedan, är den där historien bemött. Där låter han en Östermalmsborgare klaga, hur det rives där med spett och hacka mot gamla kåkar, där esplanaden skall gå fram, och han utbrister: - Ha! Tidens sed att *riva* hus! Men bygga upp? - Det är förskräckligt! och svaret blir, som ni nog komma ihåg: - Här rivs för att få luft och ljus. Är kanske inte det tillräckligt?

Detsamma svaret borde verkligen vederbörande inom högerpressen få, om de komma igen med den sortens enfaldiga anmärkningar emot socialdemokratin. Men vi kunna därjämte ge dem ett tilläggssvar med hänvisning till en mansålders just positivt *uppbyggande* arbete. Vi kunna svara dem, att vad som röjs undan här och rivs ned, det är sådant som är fallfärdigt, som är murket, som hindrar det nya, som skall komma.

Vi skola ta hjälp av den stigande vågen, vi skola i alla våra göranden och låtanden söka sätta in vårt yttersta för att den vågen må kunna föra oss så långt framåt som möjligt i förutsättningarna till detta framtidsarbete. Men därjämte veta vi, att vi allesammans måste enas för att kunna taga itu med det stora, jättestora uppbyggande arbetet på hela samhällslivets område, en byggnad där det skall bli plats icke blott för den lilla minoritet, som hittills har fått bo i de bekväma områdena och ha det rymligt och utmärkt på alla sätt, utan där det måste byggas så, att det blir gott utrymme och hälsosamma bostäder och goda arbetstillfällen och lönande arbete och det hela väl ordnat för den stora överväldigande *massan*, som hittills inte just fått känna, att samhället haft några goda bostäder åt densamma. För dem är det vi bygga, för dem är det vi skola göra våra insatser sedan, hela den stora och långa arbetsdag, som kommer efter att vi röjt undan bråten med den fyrtiogradiga skalan och med rösträttslöshet för kvinnor och män. För dem är det som vi skola nedlägga vårt arbete i enlighet med socialismens hela positiva, uppbyggande program.

Ett leve, medborgare, för det arbete, som skall följa efter att vi först gjort röjningsarbetet med gemensamma krafter! Ett leve för det *uppbyggande* arbetet, som skall skänka luft och hälsa och frihet och ljus åt de många nu betryckta, åt de många som nu hållas tillbaka av orättfärdiga samhällsförhållanden! Det arbetet leve!

Tal:[aren]s uppmaning till leverop besvarades kraftigt och han själv avtackades med långvarigt bifall.

2. Ur reportage om demonstrationståget 1 maj

- Källa: Social-Demokraten 1917-05-02, s. 5-6, Arbetarnes dag: en första maj utan like.

[...]

På ett tecken av demonstrationsledaren satte sig tåten i rörelse. Främst bar arbetarkommunens demonstrationsstandar: "Fred". Strax bakom detta skymtade Hj. Branting och i led med honom gingo våra holländska partivänner Troelstra och Albarda. Så följde under Socialdemokratiska föreningens fana den första imponerande raden demonstranter. I mitten av denna första kontingent gingo fyra studenter med en stor belgisk flagga. Denna hade redan vid utvecklandet hälsats med applådåska och överallt hälsades den med varm sympati. Bakom sitt lands flagga gingo Huysmans och Brouckère samt holländaren Van Kol.

[...]

3. Majminne

- Källa: Camille Huysmans i *Le Socialiste Belge/ De Belgische Socialist*, början av maj.

De mémoire de Suédois, il n'y jamais eu une pareille excitation à l'occasion du 1er Mai. La bourgeoisie était sous l'influence des événements en Russie, et elle s'était imaginée que les travailleurs suédois feraient également un mouvement révolutionnaire. [...]

La bourgeoisie a donc pris peur. Elle a organisé une "garde bourgeois" qui a été dissoute à la veille du 1er mai après une interpellation de Branting au Parlement.

Mais d'autra part, les ouvriers ont voulu manifester leur mécontentement et c'est ce qui a fait que les démonstrations du 1er mai ont été plus imposantes que jamais.

Quatre vingt mille hommes à Stockholm (80000)!

Le cortège était comparable à nos grandes manifestations de Bruxelles.

En tête le drapeau rouge; Branting avec Troelstra et Albarda.

Puis, plus loin, le *drapeau belge*, largement déployé, prorté par des étudiants, et derrière, Louis de Brouckère, – le commandant de Gerlache de la *Belgica*, – Van Vol, Anna Lindhagen qui a écrit la brochure bien connu sur le Belgique, – et votre serviteur.

Le drapeau de la fraternité et le drapeau du droit, – disat de Brouckère!

C'était bien cela, – et le public l'a compris ainsi. Aussi, des acclamations partout au passage des couleurs brabançonne.

Je ne dirai rien des discours qui ont été prononcés. Branting a fait un exposé admirable de la situation politique. Il a parlé de la nécessité de supprimer en Europe le dernier point noir de la réaction, et les ouvriers socialistes en Suède ont ainsi marqué leur complet accord avec la politique que nous n'avons cessé de défendre.

4. Majminne

- Källa: Social-Demokraten 1929-05-01, s- 18, Albarda glömmet ej vår 1 maj 1917.

Från den 1 maj 1917 äger jag ett minne, som aldrig kan utplånas. Strax förut hade Troelstra, Van Kol och jag mötts i Stockholm för att där samman med de skandinaviska partivännerna organisera arbetet för den bekanta kommittén, som försökte att förena de socialistiska partierna inom Internationalen till en gemensam aktion för freden. Första maj-demonstrationen gick i denna fredsaktions tecken. Med vår oförgätlige kamrat Branting marscherade vi i spetsen för tåget. Som drog genom den svanska huvudstadens breda gator fram till mötesfältet. Aldrig skall jag glömma de entusiastiska bifallsyttringar, varmed tåget hälsades av de många tusenden åskådare, som hopat sig på ömse sidor av vägen. I den stunden förstodo vi vilken stor plats det svenska socialdemokratiska partiet intar i den svenska nationens liv och samtidigt gavs oss här ett bevis på den stora sympati, som eder ledare Branting åtnjöt hos det svenska folket.

[...] [om SAP roll sedan 1917 och hälsning till SAPs 40-årsjubileum]

5. Majminne

- Källa: Pieter J. Troelstra, Gedenkschriften, 4, Amsterdam 1931, s. 117.

De 1 Mei-betooging in Stockholm vormede een goeden inzet voor de konferentie. In de gehele stad lag het werk still en een indrukwekkende stoet trok door de straat achter doeken, waarop één word stond: vrede!

6. Majtalet i Tidaholm 6 maj

- Ort: Tidaholm, Folkets park.
- Källa: Nya Tidaholms-Tidningen 1917-05-08, s. 2, Majdemonstration i Tidaholm. Hjalmar Branting talar.

[...]

Efter framkomsten till folkparken hälsades talare och publik välkomna av hr. J. A. Persson och sedan "Arbetets söner" förklingat, bestogs den i rött klädda talarestolen av red. Hjalmar Branting, vilken med vanlig talang höll en 2 timmars lång vidräkning med den nuvarande samhällsordningen. Utrymmet tillåter oss ej att ingående återge föredraget, utan få vi nöja oss med en mera fragmentartad referering.

"Fred och bröd", "Bröd och frihet", så läsa vi på våra fanor i dag. Dessa deviser innehålla huvudprincipen för vår kamp, fred och frihet, bröd åt alla, den lösen brusar fram från dem som grånat i denna kamp, och dem som i sena tider anslutit sig, kampen mot militarismen. Denna ohyggliga mara, som topprider länderna, måste fullföljas. Vidare läsa vi: Nykterhet, människovärde och upplysning. Vem vill ej deltaga i en strid för dessa ideal. Bredvid dessa våra föreningstecken vajar här i dag vår svenska flagga. Vi kämpa vår kamp emot samhällsörättvisorna under *svensk färg*, vi se vårt lands bästa i en samhällsordning, som lämnar rättvisa åt landets döttrar och söner.

Kasta vi så våra blickar ut över världen, finna vi, att reaktionens vågsvall börjas dämpas, de, som längtat och trängt efter rätt och rättfärdighet börja skönja rättens morgonrodnad. Den gigantiska kampen ute i Europa, som igångsatts av oansvariga käjsare och en klick s.k. samhällsbevarare, hade kommit Internationalens kedjor att brista. Vad var då mera naturligt än att socialdemokraterna i de neutrala länderna sökte komma till tals med demokraterna i skyttegravarna. Redan år 1915 gjordes ett första försök, då samlades i Köpenhamn socialdemokraterna från Norden och Holland, västmakternas socialdemokrater uttalade vid konferens i London samma år principen om rätt till försvarskrig, dock att ett dylikt krig ej får urarta till ekonomiskt an[ne]ktionsskrig, centralmakternas socialdemokrater ha även på möte i Wien 1915 uttalat sig på samma sätt. 1916 följde så en ny neutral konferens i Haag. Då gick man

ett steg längre och riktade en appell till de stridande å båda sidor att ånyo sammanföra Internationalen. I dessa dagar riktar man mot oss socialdemokrater beskyllningen att vilja fred. Vi vilja fred, men en fred som åsyftar att omöjliggöra ett återuppreparande av den himmelsskriande blodsdans, som igångsatts av det militaristiska junkerdömet, vi vilja ej en fred, som endast avser en frist, för att sedan striden ånyo skulle bryta ut i all sin ohygglighet. Det är egendomligt att finna det våra hemmatyskar från Aftonbladet nu i all hast blivit så intresserade för en separatfred Tyskland - Ryssland. Preusseriet måste segra till vad pris som hälst, och man förstår så innerligt väl den fromma önskan, att Tyskland måste få slippa kampen mot Ryssland för att desto kraftigare kunna bekämpa sina övriga motståndare. Det är kontentan av våra hemmatyskars fromleri. Ett får man dock taga för givet: det numera fria Ryssland sluter icke fred med Hohenzollrarne, och ryssarna vänta otåligt, att de tyska partivännerna skola kasta oket och marschera till Berlin, en förhoppning som dock är tämligen sangvinisk, då man något känner den tyska samhällsandan.

Den 12 mars mälde telegrafan, att Ryssland, detta väldiga rike, kastat tsarismen överbord och revolterat mot de hundraåriga orättvisorna. Konsekvenserna av denna omgestaltning kunna vi ej nu bedöma, men vi vilja peka på, att den franska revolutionen för 123 år sedan satte spår även utom det egna landets gränser. Det nya Ryssland förklarar, att det står främmande för annektionspolitiken. I vårt land börja vi skörda frukterna av det Hammarsköldska vanstyret, och det måste erkännas, att den nya regeringen arbetar i sitt anletes svett för att i någon mån söka hämma konsekvenserna av hr Hammarskölds utsökt vansinniga regeringssätt. Själv sitter nu högst densamme som en ensam man, trots de många namnunderskrifterna, men påbröd-korten han fått av högerklicken få väl trösta.

Den demonstrationsvåg, som nu väller fram i vårt land får ej avmattas. Vi fordra 8 timmars arbetsdag, den vanvettiga 40-gradiga röstskalans slopande, vi fordra att de besuttna klasserna få kämpa sin politiska strid under samma förutsättningar som vi. I riksdagen motser man med intresse interpellationssvaret i dessa frågor. Må vi arbeta lugnt och sakligt, tvångsinterveneringar och dylika tilltag endast skrämja slag på barn och kvinnor. Avstå från dylika excesser och ställ fram en ståtlig och

skarp kontroll. Tal. polemiserade vidare mot en artikel i tidn. Skaraborgs läns Annonsblad gällande hr B. och meningensfränders hållning vis à vis utrikespolitiken och företrädde på ett fräppant sätt 1914 års förtalskampanj.

Rungande applåder avtackade det sakliga, skarpa och i elegant form framsagda föredraget.

4-faldiga leven, åtföljda av fanfarer, utbringades för internationalen, arbetarörelsen och hr Branting. Den vid övriga demonstrationer framförda resolution antogs enhälligt. Telegram avsändes till Z. Höglund, varefter den officiella delen av programmet avslutades med Internationalen.

Publiken, som gott uppgick till 4 à 5,000, avtroppade, en del till folkparkens nöjen och övriga till sina hem. En mönstergill ordning rådde hela tiden till heder för Tidaholms arbetare och organisatörerna av denna generalmönstring.

7. Majtalet i Falköping 6 maj

- Ort: Falköping, Rantens torg.
- Källa: Västergötland. Nyhetstidning för Falköping med omnejd 1917-05-08, s. 2, Majdemonstration i Falköping. Red. Hjalmar Branting talar.

[...]

Kl. halv 6 satte sig tåget i rörelse mot mötesplatsen, Rantens torg. I tåten gick hornmusiken samt bars en vit fana med inskriptionen: "I kamp för bröd och frihet". Tåget företedde en imponerande syn; det räknade närmare ett tusental seltagare, där det ringlade fram genom Storgatan och Jänvägsgatan upp till Ranten.

Vid mötets början torde publiken ha uppgått till omkring 2,000 personer. Det drog emellertid en god om, innan dagens talare, hr Barnting, anlände. Han hade tidigare på dagen talat i Tidaholm och kom nu hit på bil. Under väntetiden spelade musikkåren ett par nummer.

Talarestolen beträddes först av postiljonen F. V. Lindahl, som i ett kort tal hälsade de närvarande välkomna och särskilt vände sig till hr Branting. Denne höll härpå ett över två timmar långt föredrag samt erinrade inledningsvis om att demonstrationerna kring de röda standaren i dessa dagar här i landet fått en tillslutning som aldrig förr. Man har sagt ifrån att tålamodets tid är slut och att Sverige vill ha sin del med av den allmänna demokratiseringen. Det, som spontant drivit fram demonstrationerna, är kravet på bröd. Följden av vanstyret och hr

Hammarsjölds taktik att söka krakel med den stormakt, som behärskar haven, har blivit en allmän brist, som kan bli ännu värre, om man ej kan åstadkomma lindrande åtgärder, vilket väl nu är nästan för sent. I alla de stora reformrörelserna ha magens krav spelat in på ett avgörande sätt. Stämningen blir till slut sådan, att den tvingar sig till respekt för sina krav – allt detta under förutsättning att demonstrationerna hållas på ett sådant sätt, att de verka respektingivande. Upptåg av oordnade skaror verka motsatsen. De lösa inga frågor utan vecka blott misstro till de element, som ej kunna hålla reda på sig själva. Arbetareklassen i sin överväldigande massa står främmande för dessa ansvarslösa element, som visst inte förekomma endast bland de lägre klasserna utan även inom överklassen. I detta sammanhang nämndes borgargardet i Stockholm, vilket betecknades som långt farligare än ligisterna.

Enstaka medlemmar av den Hammskjöldska regeringen kunna givas det erkännandet, att de menade väl, men själva den ledande viljan var fången i falska föreställningar, som höllo honom inne på oriktiga vägar. Han regerades av ett falskt högmod, och följderna blev ett stegrat motsatsförhållande mellan regeringen och den stormakt, som behärskar haven. Det är uppenbart, att då England gjort blockaden mot sina fiender till sitt förnämsta vapen i världskampen, så kan detta land ej gå med på att det av de neutrala länder, som ligga mellan de stridande, skapas ett slags stapelplatser för genomgångstrafik till fienden. Därför måste England fordra, att de varor, vi får, användas för vårt eget behov. En var måste erkänna, att det ligger reson i denna hållning. Men man kan i dessa folkrättsliga frågor resonera [resonera] på olika sätt. Hr Hammarskjöld resonerade [resonerade] så: Sverige är ett neutralt land, Amerika likaså. I samfärdseln mellan dessa land äger ingen makt på jorden rätt att göra inskränkningar. Detta kunde låta sig sägas, om ej England låge emellan och vi hade ett världskrig. Hr Hammarsjölds resonemang [resonemang] var ett stycke lösryckt folkrätt, men ej den fulla och hela sanningen, ty han blundade för att det finns andra stater än Sverige och Amerika och att vi leva under krigets utomordentliga förhållanden. Man kan ej begära, att när hela världen står i brand ett par små hus i utkanten skola få ha sin fria väg genom bålet. Hammarskjölds politik hade skyggglappar och den höll på att störta vårt land ut i eländet.

Men denna politik hade ett verksamt stöd i högerprässen, som redan vid krigets början tog parti för Tyskland och tvang oss att vädja till massornas sunnda förnuft och påvisa, att det fanns även andra synpunkter. Sveriges fruktan för Ryssland spelades ut ej i svenska utan i tyska intressens tjänst. Centralmakterna började kriget utan hänsyn till traktater och fördrag med kränkande på det grövsta sätt av Belgiens neutralitet. Men sådant teg man med och hetsade opinionen med särskilt England, som skulle gått med endast för sina egoistiska intressens skull. Javäl, det finnes imperialistiska kretsar även i England, men dess ledande statsmän gjorde sitt yttersta för att förhindra krigsutbrottet. De skulle ej ha gått med, om ej ställningen varit den,

att Tyskland mot sin givna förklaring brutit Belgiens neutralitet och ämnade via Belgien slå ned Frankrike, innan England hunnit komma till sin allierades undsättning. Det blev för västmakterna helt enkelt en fråga om liv och död, det gällde en kamp ej blott om den fria samfärdseln, en plats i solen åt var och en, ej en strid mellan stater och nationer endast, utan mellan idéer och världsåskådningar, mellan reaktion och demokrati, mellan självhärskardömes hos en liten klick koncentrerade makt och den demokratiska samhällsutvecklingen.

Alliansen mellan västmakterna och Ryssland var i viss mån framtingad av militära skäl. Vi socialdemokrater få ej glömma, att Karl Marx redan 1871 förutsade det, som kom 1914. Men vår känsla säger oss dock, att det var ett omaka förbund.

Emellertid, kriget gick sin gilla gång och de tyska försöken att krossa Frankrike tillbakaslogs. Tsardömet kände sig illa till mods inför alliansen med det fria Västeuropa. Banden mellan Tyskland - Österrike och Ryssland voro ej häler någonsin riktigt avslitna; de reaktionära kretsarna hade sina förbindelser med varandra. Tal. skildrade så de inre politiska förhållandena i Ryssland; huru klyftan vidgades mellan demokrati och reaktion, balnd vilken senare separatfredsfunderingarna hade sina anhängare. Man ville en uppgörelse med Tyskland för att kunna hålla de revolutionära krafterna nere. Man försökte t.o.m. genom provokatoriska åtgärder framkalla hungerrevolter för att dränka dem i blod. Det blev som man ville, men effekten blev en annan. Inte ens kosackerna visade sig att lita på. Även duman reste sig, och så kom denna den största välvning i historien sedan franska revolutionen och genomfördes på mindre än en vecka. Det fanns inte annat stöd för tsarismen än en rutten byråkrati. Med revolutionen i Ryssland föll en sten från demokratien i hela världen. Det blev ett slut på den onaturliga sammanställningen och det blev klarare än någonsin att kampen nu gäller idéerna, ytterligare understuket genom Amerikas inträde i kriget. Wilson är en uppenbar och hängiven fredsvän, men när världens största värden stå på spel, när striden står mellan barbariet och civilisationen, kände han plikten att gripa in.

Om Tysklands plan att krossa Frankrike och England lyckats - finns det, sporde tal., en enda människa, som tror, att efter detta för de små staterna i Europa återstått ett uns av verklig frihet. Nej, det hade varit maktens triumf över rätten och det skulle ha minskat fredsutsikterna för långa tider framåt. Nu blev det annorlunda. Tyskland har fått uppge sina första segerdrömmar och annekteringspolitiken reser sig hela världens demokrati. Folkens självbestämmanderätt skall vara grundläggande för freden. Det måste bli en fred, som gör slut på krigen. Den freden önskade tal., men ej en separatfred, som skulle gynna de reaktionära krafterna. Detta vore den ståndpunkt, som högerprässen angripit under påståendet att tal. ville förlänga kriget. I detta sammanhang tiktade talaren under publikens ljudliga bravorop och applåder en skarp gensaga mot en del angrepp mot honom personligen i högertidningen här på

platsen, vars redaktör han "hade äran att inte känna och inte håller kommer att lära känna". Det vore här fråga om en journalistik, fullt värdig sin upphovsman. Det är märkvärdigt, fortsatte ta., att inte högern, bland vilken han dock kände åtskilliga hedervärda män och hade en del personliga vänner, kan hålla så pass reda på sina tidningar, att de ej kompromettera hela partiet. Han hade t.o.m. beskyllts för att vilja hetsa England på Sverige, och han bad vederbörande här erinra, att en beskyllning för landsförräderi kostar årslångt straffarbete.

Till slut ställde tal. en enträgen maning till arbetarna att var och en i sin stad kraftigt och målmedvetet arbeta för de reformuppgifter, som närmast ligga före. Vi måste få fram ett verkligt demokratiskt genombrott genom den lika rösträtten för män och kvinnor och undanskaffa pänningens genom de nuvarande rösträttsbestämmelserna dubbelt privilegierade ställning. Till slut utbraktes ett av hurrarop följt leve för arbetareklassens vår, för folkens vår efter den långa krigsvintern.

På talet följde livligt bifall. Partiresolutionen upplästes av hr Branting och antogs av mötet.

Hr Lindahl framförde ett tack till hr Branting och utbrakte ett leve för honom.

Hr Branting föreslog avsändandet av ett telegram till samma dag frigivne redaktör Z. Höglund, vilket enhälligt bifölls.

8. Majtalet i Falköping 6 maj

- Källa: Falköpings Tidning 1917-05-09, s. 2, Majdemonstrationen.

[Majdemonstrationen] i söndags hade samlat ett avsevärdt antal deltagare. När tåget vid halv 6-tiden under flygande fanor och klingande spel satte sig i rörelse från stadens torg till torget å Ranten, där demonstrationstalet skulle hållas av Hj.

Branting, torde antalet deltagare hava varit omkring 1,500. Därtill kom ett lika stort antal icke demonstrerande, som av pur nyfikenhet styrde kosan åt samma håll.

Efter en halv timmes väntan, vilken demonstranterna så godt som sig göra lät sökte fördriva med sång och musik anlände hr Branting i bil och – såsom han sedan upplyste i lånad päls – till mötesplatsen.

Sedan hr. F. W. Lindahl hälsat publik och föredragshållare välkomna, bestegs talarestolen av hr Branting som höll ett nära två timmar långt föredrag. Hr Brantings föredrag gick icke i den vanliga folkmötesjargongen.

Föredraget avvek till sin fördel från de sedvanliga s.k. folkmötetalen, om ock de oundgängligen nödvändiga anfallen på hr Hammarskjöld och högern naturligtvis icke kunde lämnas alldeles å sido.

Men så fick i stället Tyskland så mycket mer smaka på vår främste ententeagitators ferla [färla]. Under det England - Ryssland - Italien vore demokratiens utposter i Europas olika hörn var Tyskland de ärkereaktionäras fastaste borg. Sverige vore ett litet uthus i Europas utkant, som endast hade att stå och titta på när de stora byggnaderna brinna och för övrigt vara lugnt. President Wilson som dragit Amerika med i kriget var en varm fredsvän, som vill en varaktig fred, Lord Grey ville icke håller hava kriget, varemot kejsar Wilhelm hänsynslöst ville röva till sig Europa för att förvandla och bringa vår världsdel under tysk hegemoni. Vidare relaterades ryska revolutionens historia från början till slut.

Vidare anföll talaren denna tidning och dess redaktör med en vrede, som om han haft självaste "Kaisern" inom skotthåll, därvid utläggande texten såsom med hans intressen var förenligt och i den omfattning, som säkerställde bifall.

Till arbetareklassen riktade talaren en särskild maning att icke genom oöverlagda och lagstridiga handlingar förverka sympatierna.

Till slut antogs en längre resolution, varefter hr Lindahl tackade hr B. För vad han sagt.

9. Nyhetstelegram om majmötena i Tidaholm och Falköping 6 maj

- Källa: Social-Demokraten 1917-05-07, s. 1, Red. Branting talar i Tidaholm och Falköping [av Branting?].

Tidaholm.

2,000 i tåget - det största man där någonsin haft - 3,000 på mötesplatsen, den blivande Folkets park. Hj. Branting talade i c:a två timmar över läget i världen och i Sverge. Han varnade för oordnade demonstrationer, alldeles särskilt emot landsbygdens folk, och anbefalldes i stället förstärkning av arbetarnes inflytande i alla kristidsinstitutioner. Partiresolutionen antogs enhälligt.

Falköping.

1,500 i tåget, 3,000 på mötesplatsen, Rantens torg. Hjalmar Branting, som kom på särskilt beviljad motorvagn från Tidaholm - eftermiddagståget är indraget - tala i nya två timmar om ungefär samma ämnen som förut i Tidaholm. Bland annat klargjorde talaren, varför en separatfred icke kunde från socialistisk sida eftersträvas utan tvärtom innebar de största vådor för friheten. Talaren brännmärkte i detta sammanhang med ytterlig skärpa vissa högerorgans nidskrivningar - Skaraborgs läns annonsblad och Falköpings tidning med dess redaktör, den beryktade hr Vrang fingo bestå åskådningsmaterial. Partiresolutionen antogs enhälligt.

Till sist avsändes på hr Brantings förslag ett telegram från demonstranter i Falköping till red. Höglund, vari "det sista offret för de upprörande förräderidomarne" hälsades välkommen till friheten.

9. Resolutionen

- Källa: SAP, Verksamhetsberättelse 1917, s. 57-58. – Resolutionen slutgiltig formulerat av Hjalmar Branting och Gustav Möller.

För tredje gången hålles den internationella arbetarrörelsens gemensamma mönstringsdag vid flammorna från det oavbrutet vidgade världskriget. Dock sätter icke ensamt världsbranden sin stämpel på denna första maj. Nu ha också *revolutionens* renande och rensande flammor tänts i världen med löften om fred och frihet för de i militarismens och kapitalismens bojar slagna folken.

Då under olycksdagarna i juli 1914 små härksnade klickar i kejsarstaterna släppte krigets furier lösa, syntes Internationalen sjunka ned i svaghet och kraftlöshet. Men den reser sig nu med hela världens blickar riktade på sig för att trots allt söka på nytt samla världsproletariatet till oemotståndligt genomförande av sitt program: fred utan annexioner, alltså utan världförande av något folks självbetämningsrätt, en fred som genomför en *internationell rättsordning* under samverkan och skydd av alla civiliserade stater, en fred som sålund öppnar vägarna för allmän folkförbrödring och avlyfter från folkens axlar militarismen outhärdliga ok.

Vi kunna i dag med jubel hälsa, att den ryska revolutionen både genom sina arbetarråd och genom sin regering anslutit sig till dessa principer och därmed mäktigt stärkt mänsklighetens förhoppning, att det krig, reaktionen i blind yra släppt löst, skall komma att slutas genom en *socialistisk fred*. Internationalen, vid krigets början förklarad död, skall sålunda – därpå tyder dagens tecken allt starkare – få vid dess slut uppleva sin största triumf, då den genomdriver för den blödande och pinade mänskligheten en *tryggad och varaktig fred*.

Men den ryska revolutionen har icke blott mäktigt främjat freden, den har också gjort en ovärderlig insats för frihetens sak i hela världen. Då den genom tsarismens störtande sopade bort den europeiska reaktionens högborg, gav den all världens

arbetareklass ett manande exempel att icke vila i kampen för demokrati och rättvisa. Sveriges arbetareklass har sin uppgörelse med ett krasst *förstakammarvälde* kvar. Men må de maktägande veta att arbetareklassen i tider som dessa icke skall ett ögonblick tveka att använda de vapen, som kunna visa sig behövliga för att bryta motståndet från ett hänsynslös klassegoistiskt fåtal, därest detta med stöd av orättfärdiga penningstreck alltjämt söker rida spärr mot utvecklingen.

De skrankor för ett demokratiskt statskick, som heta *40-gradiga skala*, allehanda rester av *penningstreck*, halva nationens, *kvinnornas*, *utestängande från politisk valrätt*, m.m., måste falla. De komma att draga med sig i sitt fall varje samhällsmakt, som skulle begå den dårskapen att blint trotsande ställa sig i vägen för dessa rättvisa folkliga fordringars genomförande.

Ansvar för den *livsmedelsbrist* och *dyrtid*, som med förkrossande tyngd trycker de fattiga klasserna i vårt land, drabbar den *svenska höger*, vars politik i alla tider gått ut på att tillgodose detbesittande fåtalet på de arbetande massornas bekostnad. Främst ansvarig är dock den nu fallna högerregering, som tack var hela högerens stöd kunde mot folkviljan klamra sig fast vid makten och som vägrade att begagna sin makt för en effektiv dyrtidspolitik enligt de linjer, arbetarrörelsens huvudledningar och sedan dyrtidskongressen framlade. Trots våra varningar och maningar försummade denna regering att i tid trygga importen av landets nödtorft av livsmedel och råvaror, medan den i stället lät våra tillgångar i hejdlös ström flyta ut ur landet till vinst för alla slags jobbare och spekulanter. "Systemet för sent" har triumferat och följderna visa sig i nöd och svält.

Med rörelse och glädje hälsa vi den ryska revolutionens beslut att genomdriva vårt gamla demonstrationskrav på en lagstadgad normalarbetsdag om 8 timmar. Det skall sporra oss att med förnyad kraft framföra denna djupt berättigade fordran, vars förverkligande skall bli en källa till kulturell uppryckning för hela vårt folk samt stärka dess motståndskraft mot industrialismens nedbrytande verkningar.

Leve 8-timmarsdagen och författningsrevisionen!

Leve Internationalen och den socialistiska freden!

10. Ur yttrande om majdemonstrationen i Andra kammaren

28 april

- Källa: Andra kammaren 1917, nr. 51, s. 70-72.

[...]

Jag förstår ju mycket väl, att herr statsministern gärna skulle se, att det skulle kunna ges så fullständiga garantier som möjligt från dem, som anordna demonstrationen, att ordning skall råda icke blott under själva demonstrationen utan även efteråt långt fram på aftonen, sedan demonstrationen slutat och hela massan, vare sig de varit med i demonstrationen eller deltagit blott såsom åskådare, gått var till sig och var och en gör vad honom själv lyster. Det ligger å andra sidan i sakens natur, att de, som anordna en sådan demonstration kunna icke förbinda sig till något annat än att under denna demonstration göra allt vad på dem kan ankomma för att visa den goda viljan, att allt skall förlöpa i ordning och för arbetarklassen värdigt, så att det syftsmål, som denna demonstration har, måtte skjutas i förgrunden med all den kraft, som arbetarklassen genom denna opinionsyttring försmår åstadkomma. Sedan på kvällen, vad händer då? Ja, då är det icke annat än en vanlig 1-majkväll, fast denna gång lyckligtvis, vill jag tillägga, utan sprit, och det är redan av det skälet all anledning antaga, att besväret med ordningens upprätthållande för den sannerligen icke så lilla polisstyrkan här i staden kommer att bliva synnerligen lindrigt. Att vi skulle göra mera än bedja våra ordningsmän att fylla den uppgift, som de ha för ordningens upprätthållande, och således ihågkomma hela den ställning de intaga och icke tillåta, att geom några sorts efterdemonstrationer, som komma från fullkomligt oansvarigt håll, det goda intrycket av dagen skulle förstöras, är icke att begära. Mer kunna vi naturligtvis icke förklara, att vi åtaga oss – vi äro dock icke stadens ordningsmakt – utan jag får säga att sedan inträda vanliga förhållanden. Men jag tror och är övertygad om att just den känsla, som arbetarklassen har den dagen avvikten och nödvändigheten för arbetarna själva och deras egna högsta intressen, att allt gåt bra, vilken känsla den stora massan vill skall fortplanta sig och bestå även under aftonen, underlättar i hög grad ordningsmaktens uppträdande, om den på något enstaka ställe skulle påkallas, det är min fasta övertygelse, att den känslan gör, att det kommer att förlöpa lugnt, om icke något provokatoriskt sker, och den nu påtalade provokationen hoppas vi, efter herr statsministerns senaste yttrande, att man skall fränfalla. Själva fränfallandet av denna provokation kommer naturligtvis att hava ett lugnande inflytande på de element, som nu med rätta känna sig uppbragda och sårade över de åtgärder, som vidtagits och som beklagligen fått gillande och försvar [...].

[...]

Men jag tror, att själva den uppmaning till lugn, som under debatten uttalats från samtliga talar här, så vitt jag kunnat höra har varit av den art, att man inser nödvändigheten att göra allt vad göras kan för att påverka och väcka besinning om hur viktigt det är för arbetarklassen, att den första maj blir en stolt dag i arbetarklassens hävder utan efterspel från oansvariga elements sida, Denna påverkan är gjord i och genom denna debatt, och därmed tror jag, att den oro, som kanske på många håll förefunnits, bör kunna lägga sig.
[...]

11. Ledare före majdemonstrationen

- Ämne: En lugn 1 maj!
- Källa: Social-Demokraten 1917-04-28, s. 4.

Arbetarklassens uppmarsch landet runt för energiska åtgärder att skaffa folket det nödvändigaste i livsmedel och annat, har alltigenom präglats av en imponerande behärskning. Tanklösa eller tvivelaktiga elementer ha ingenstädes tillåtits bringa de spontana demonstrationerna att urspara. De ytterst få ansatser till okynnestilltag, som på ett par punkter förekommit, äro blott ägnade att ännu starkare framhäva den förning av beslutsam kraft och mogen besinning, som varit den socialdemokratiskt skolade och fostrade svenska arbetarklassens kännemärke i alla stora kriser: vid rösträttsstrejken 1902, under unionsbrytningen 1905, under storstrejken 1909 och februaridagarnes borggårdsutmaningar 1914.

Det sätt varpå den svenska arbetarklassen nu ånyo förstått att föra fram sina livskrav har också både imponerat och gjort verkan. Det har kommit en ny fart i arbetet för att bättra på där ransoneringen är otillräcklig eller en viktig vara icke stått att uppdriva. Gammal slentrian, som följt med in i kristidens institutioner, har tvingats att förstå att det måste andra tag till. De bestämmande ha fått direkt höra var skon klämmer av dem som bära den, ofta med omedelbar gynnsam verkan. Episoder som demonstrationer framför riksdagshuset eller strafftalet inför folkhungerns organisatör, landshövding Hammarskjöld, på Uppsala slott höra helt enkelt till dem som få en plats i svenska folkets historia.

Men ännu stå vi blott vid början. Trycket är alltjämt sådant att fortsatta bröddemonstrationer måste komma av sig själva. Och de tomma magarnes förbittring måste enligt tingens egen logik snart nog inrikta sig också på själva orsaken till att det gått så illa: ett halsstarrigt högerstyre, som allt för länge kunnat topprida vårt tålmodiga folk.

Fredagens interpellation har gjort sig till tolk för denna demonstrationerna *politiska* bakgrund. Vi ha begärt besked huruvida regeringen lärt något av den enastående tid vi genomleva, om den vill, utöver vackra och oangripliga vädjanden till samhällssolidariteten, också söka förmå sina egna att inse, att svenska folket nu *fordrar* att komma ur den gamla trampkvarnen: andra kammaren, ja, första kammaren nej, reformen fallen – och så nästa år detsamma och året därpå åter detsamma!

Nu närmast gäller det gäller *första maj*. Vi ha icke mött i dessa dagar en enda stämman bland arbetarklassens förtroendemän av olika slag, som icke är djupt övertygad om nödvändigheten just för arbetarklassens egen stora sak av *en lugn första maj*. Och ingen enda har heller hyst de minsta farhågor för att från *arbetarhåll* skulle utgå något försök att låta den stora samlande mönstringsdagen mynna ut i tumult och okynnesupptåg.

Nej det är från rakt motsatt håll en verklig fara synes dyka upp nu dessa senaste dagar, då ängslan *eller* kallblodigt beräknande män uppenbart äro i färd med att skapa ett *klassgarde*, väpnat och polisomhuldat och med högkvarter i en svenska statens militära institution, som sålunda öppet provocerande grovt missbrukas för syften, vilka synas ligga ganska nära på gränsen till *väpnad sammansvärjning* för klassprivilegiernas upprätthållande!

Dock – vi äro vissa att även mot den utmaningen skall Sverges arbetarklass behålla huvudet kallt, och hjärtat blott klappa än varmare för våra ideal. Borgargardet skall *icke* få tillfälle att bruka sina moderna vapen och sin nyövade skjutkonst. Sverges arbetare skola nu som förr visa sig förmå att föra sina väldiga demonstrationer i den imponerande ordningens och lugnets tecken. Det finns bättre vägar än kravallens att hålla efterräkning med dem, som äro ansvariga för den upprepning i förvärrad form av "skyddskårens" verksamhet vid tidigare strejktillfällen, som nu ställes i utsikt.

En lugn först maj alltså, som höjdpunkt nu om tisdag på hittillsvarande demonstrationer för bröd åt folket och för vårt lands demokratisering! Sedan följa nya kapitel, som då vi passerat första maj till stärkt ställning för arbetarklassen inom det svenska samhället då få upptagas, allt efter ställningen, och efter våra politiska motståndares intentioner kunna få ett olika innehåll.

Men första maj 1917 skall, därom hysa vi en fast förtröstan, än en gång visa Sverges arbetarklass från dess bästa sida: den fasta och målmedvetna framryckningens säkra folk.

Hj. B-g.

12. Ledare efter majdemonstrationen

- Ämne: Första maj.
- Källa: Social-Demokraten 1917-05-02, s. 6.

Första maj har passerat under en aldrig förr skådad massanslutning kring vårt partis talarstolar och under den fullständigaste lugna självbehärskning från de hundratusenden svenska arbetare och med dem likställda och liktänkande, som varit i rörelse. Insikten att den starkaste demonstrationen nu var den, som inför hela landet lade klart i dagen den svenska arbetarklassens enastående förmåga av självdisciplin, har varit absolut dominerande. Även de grupper som i vardagslag bekämpa vårt parti och hästskt kritisera vår hela taktik, ha icke kunnat undandraga sig trycket av en inom hela arbetarvärlden fullkomligt överväldigande allmän mening att nu skulle parollen till fortsatt ordning och lugn, för vår egen saks bästa, obrottligt fullföljas.

Särskilt till Stockholm hade ju allas blickar gått, ty här skulle ju revolutionen bryta ut, det visste hela höger-Östermalm på grund av absolut tillförlitliga och högst förfärande uppgifter till damernas skvallerkonseljer. Själva statsministern hade ju känt behov att inför en fjäskande tidning ge en efter-förklaring till sina dock ganska tydliga förklaringar i riksdagen, som gick ut på att hur än orden fallit, så svarade regeringen och ingen annan för ordningen, men att den motsåg händelsernas vidare utveckling med full trygghet, ehuru den å andra sidan icke försummat att vidtaga för alla eventualiteter nödvändiga åtgärder.

Men Stockholms arbetare ströko genom sin hela hållning ett tjockt streck över alla dessa bakdörrsvägen insmygande "eventualiteter". Icke heller denna med den "mörka episoden" - A.-B:s [Aftonbladets] namn på den debatt, som gav det Sahlinska borgargardet banesår! - rätt så svårförenliga vink om att misstron mot arbetarne ändå icke ville riktigt släppa, förmådde pressa fram det allra minsta lilla avsteg från den antagna parollen. De 60- à 70,000 demonstranterna fullföljde sin mönstergilla hållning in i det sista och åtskildes vid Folkets Hus med en precision och snabbhet, som än en gång visar i ett praktiskt exempel det meningslösa i all drillinnötning, när man har att göra med ett vaket och intelligent folk.

Summan är: en stolt och imponant första maj, en ny och oundgänglig sten i den byggnad, som Sverges arbetarklass själv murar upp som underlag för det kommande *folkets* Sverge. När regeringen överväger sitt svar på en viss interpellation bör sannerligen Stockholms 1 maj 1917 väga icke minst tungt i vågskålen för ett djärvt beslut att, för att tala med Kjellén, "ge demokratin vad densamma tillhör".

Hj. B-g.